

Кучерявий А. О. Аспект діяльності педагога в системі проєктувальних принципів управління самостійною роботою майбутніх юристів / А. О. Кучерявий // Педагогіка вищої та середньої школи : збірник наукових праць. – Кривий ріг, 2013. – Вип. 38. – С. 51-55. **(фахове видання)**

АСПЕКТ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА В СИСТЕМІ ПРОЄКТУВАЛЬНИХ ПРИНЦИПІВ УПРАВЛІННЯ САМОСТІЙНОЮ РОБОТОЮ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Кучерявий А.О. Аспект діяльності педагога в системі проєктувальних принципів управління самостійною роботою майбутніх юристів.

Розглянуто проблему недостатньої вивченості діяльності педагога в проєктувальних принципах управління самостійною навчальною діяльністю майбутніх юристів. Досліджено групу проєктувальних принципів, які визначають низку складових діяльності викладача.

Ключові слова: діяльність педагога, педагогічне управління, самостійна робота, проєктувальні принципи, студенти.

Кучерявий А.А. Аспект деятельности педагога в системе проектировочных принципов управления самостоятельной работой будущих юристов.

Рассмотрена проблема недостаточной изученности деятельности педагога в проектировочных принципах управления самостоятельной учебной деятельности будущих юристов. Исследована группа проектировочных принципов, которые определяют ряд составляющих деятельности преподавателя.

Ключевые слова: деятельность педагога, педагогическое управление, самостоятельная работа, проектировочные принципы, студенты.

Kucheryaviy A.O. Aspect of the activity of the pedagogue in the system of projecting principles of management of independent work of future lawyers.

The problem of insufficient research of activity of the pedagogue in the projecting principles of management of independent educational activity of future lawyers is considered. The group of the projecting principles that determine the row of constituents of activity of professor is investigational.

Key words: activity of the pedagogue, pedagogical management, independent work, projecting principles, students.

Організація самостійної роботи студентів є одним з напрямів роботи викладача вищого закладу освіти, що вимагає вивчення питань управління самостійною навчальною діяльністю, зокрема управління педагогічного. Як і будь-яка діяльність, педагогічне управління та його базова складова, якою є проектування самостійної роботи, ґрунтуються на певних принципах. Частина цих принципів має визначати складові функціональної діяльності викладача в процесі проектування та організації самостійної роботи студентів, зокрема майбутніх юристів, однак це питання залишається недостатньо вивченим сучасними вченими. Отже, маємо констатувати проблему невідповідності ступеня значущості питань управління самостійною роботою студентів та стану вивченості функціональної діяльності педагога в її проектувальних принципах. Розв'язання цієї проблеми разом з визначенням груп принципів, присвячених базовим елементам моделювання, добору навчальних завдань та врахуванню особистісної складової, відкриває можливість переходу досліджень у цій галузі на рівень створення безпосередніх технологій проектування самостійної навчальної діяльності студентів юридичних спеціальностей. А перспектива забезпечення викладачів вищих юридичних закладів зазначеними технологіями обумовлює актуальність нашого дослідження.

Сучасна педагогічна наука ретельно вивчає феномен самостійної роботи студента. Низка досліджень українських та зарубіжних учених присвячена різним аспектам її організації [1; 2; 6], виконання [3; 5], функціональним

характеристикам [4], покладеним в основу цієї роботи. Проте не вистачає наукових робіт, присвячених проблематиці управління самостійною навчальною діяльністю, зокрема питанням педагогічного управління. Відповідно залишаються нерозглянутими проектувальна діяльність викладача та аспекти діяльності педагога в системі проектувальних принципів управління самостійною роботою студентів юридичних спеціальностей.

Мета статті – дослідження групи проектувальних принципів управління самостійною роботою студентів юридичних спеціальностей, які визначають низку складових функціональної діяльності викладача. Завданнями дослідження є розгляд принципів, що обумовлюють створення викладачем методичного супроводу самостійної роботи, забезпечення комунікації між педагогом і студентом та здійснення педагогічного самоаналізу.

Першим є принцип системного методичного супроводу самостійної навчальної діяльності, який забезпечує саме викладач. У педагогічній науці неодноразово підкреслювалася важливість методичного забезпечення навчальної діяльності взагалі. Дослідимо можливий вплив окремих складових цього забезпечення на стан самостійної роботи студента з урахуванням його юридичної спеціальності. З цією метою розглянемо деякі особливості укладання зазначених складових методичного забезпечення:

а) теоретичний матеріал, необхідний для виконання вправ – умова якісної підготовки студента до виконання завдань. Зазначений матеріал, як правило, передбачає приклади виконання вправ, містить елементи алгоритмізації (як за змістом, так і за формою виконання) та інше. Якщо навчальна дисципліна є правовою, питання щодо його відповідності юридичній професії не виникає. Проте по-різному може здійснити добір навчального матеріалу викладач неюридичних навчальних курсів. Навіть якщо добір прикладів та інших елементів теоретичної частини є випадковим, педагог при цьому не порушує нормативних вимог викладання навчальної дисципліни, але втрачає можливість забезпечення умов професійного зростання студента. Він може врахувати особливості загальноосвітнього навчального предмета й професії юриста та

забезпечити зміст методичного забезпечення інформацією і прикладами виконання дій, зокрема комунікативних, письмових, розумових та ін., близьких до діяльності юриста. Такий добір матеріалу викладачеві не складно реалізувати при поданні теоретичних відомостей з логіки, української мови за професійним спрямуванням, психології, іноземної мови, філософії тощо;

б) цілі виконання завдань. Вони можуть мати як загальний характер, якщо викладач непрофільних дисциплін не прив'язується до специфіки юридичної діяльності, так і бути конкретизованими в аспекті виконання окремих завдань професійної підготовки юриста. Головною особливістю формулювання цілей є їхня особистісна зорієнтованість, потенціальна можливість стати власними для кожного студента, що передбачає їхню конкретизацію та зв'язок з професійною діяльністю майбутнього фахівця. Саме в такому випадку можливо досягти самореалізації особистості;

в) логіко-композиційна структура організації пізнавальної діяльності майбутнього юриста. Фундаментальними елементами цієї структури є теоретичний матеріал, безпосередні завдання та заходи контролю виконання самостійної роботи. Типовими способами організації пізнання студентів є дедуктивний, індуктивний та аналогічний. Доцільність використання дедуктивного способу пізнання (від загального до конкретного) обумовлена схожістю його логічної побудови з типовими ситуаціями в практичній роботі юриста. Наприклад, загальним аспектом у навчанні є теоретичний розгляд поняття, в юридичній роботі – інформація фабули злочину. У такому випадку конкретним для навчання є з'ясування окремих властивостей поняття через розв'язання низки спеціально дібраних завдань, а для юридичної діяльності – причин, обставин та наслідків правопорушення. У результаті в навчальній ситуації відбувається системне оволодіння студентом навчальним матеріалом: розуміння ним сутності поняття, його складових, їхніх властивостей та зв'язків між ними, зовнішніх зв'язків об'єкта дослідження тощо. Юрист же набуває системного володіння ситуацією, яка вимагає подальшої юридичної оцінки та відповідних дій, наприклад, слідчого або адвоката. Таким чином, застосування

дедуктивного способу пізнавальної діяльності студента має використовуватися як складова його підготовки до юридичної практики.

Певної значущості для становлення майбутнього юриста має й індуктивний характер організації навчання (від конкретного до загального). Наприклад, така ситуація, як виконання окремих вправ з подальшим теоретичним узагальненням результатів, є подібною до суто правової – проведення процесуальних дій та встановлення провини певної особи.

Аналогічний спосіб організації пізнавальної діяльності студентів широко використовується під час самостійної роботи. Наприклад, у такий спосіб зручно організовувати засвоєння схожих за змістом моделей чи алгоритмів, безпосереднє навчальне завдання може бути сформульоване як пошук схожості об'єктів та відмінності між ними та ін. Водночас аналогічний спосіб використовується і в юридичній діяльності, зокрема, якщо йдеться про типові ситуації в роботі слідчого, адвоката, прокурора тощо. Це свідчить про необхідність використання аналогічного способу організації пізнавальної діяльності студентів як засобу професійної підготовки юриста;

г) наявність контролю виконання завдань. Провідна властивість засобів контролю самостійної роботи полягає в можливості їх трансформації в самоконтроль. Студент за певними критеріями повинен особисто оцінювати якість виконаної роботи, а студент-юрист – ще й з точки зору набуття фахової компетентності. Відповідні критерії мають бути чітко, однозначно визначеними та характеризуватися відповідністю фаховій підготовці.

Створене викладачем методичне забезпечення на засадах відповідності навчальній програмі та з урахуванням спеціальності студентів забезпечує ефективність їхньої самостійної роботи та реалізує завдання вищого юридичного навчального закладу щодо формування особистості фахівця.

Другим принципом, зміст якого відповідає меті нашого дослідження, є принцип неперервності зворотнього зв'язку між викладачем і студентами на всіх етапах організації самостійної навчальної діяльності майбутніх фахівців.

Цей принцип частково забезпечує умови управління самостійною навчальною діяльністю студентів узагалі, оскільки дозволяє визначити якість створеної педагогічної системи, своєчасно реагувати на виявлені недоліки на різних етапах організації навчання і самостійної роботи зокрема, добирати дидактичні цілі та завдання для самостійного опрацювання. Зворотній зв'язок є наслідком утвореного викладачем каналу комунікації. Її якість забезпечується різноманітністю використання форм взаємодії, зокрема безпосередньої (на аудиторних заняттях, під час проведення консультацій), часткової (наприклад, перевірка зошитів за відсутності студента), дистанційної з використанням Інтернет-ресурсу та латентної, яка носить постійний характер та базується на спостереженні викладача за розвитком студента. При використанні кожної з них можливе врахування специфіки юридичної професії студента: спілкування має носити діловий характер, характеризуватися рівністю прав його суб'єктів при відстоюванні своєї позиції, а правила комунікації, права та обов'язки її сторін є визначеними, стабільними і не допускають винятків.

Відсутність зворотнього зв'язку або неефективність каналу комунікації призводять до втрати викладачем здатності управління процесом навчання взагалі. Тому забезпечення необхідного взаємозв'язку є однією з найбільш важливих складових організації самостійної роботи студентів-юристів.

Наступним у нашому розгляді є принцип оптимальності педагогічного самоаналізу ступеня ефективності організації самостійної навчальної діяльності майбутніх юристів. Системне розуміння викладачем процесу навчання забезпечує пошук шляхів удосконалення самостійної роботи студентів, якій властиві певні функціональні характеристики (системоутворювальна, ціліснозабезпечувальна, якісного засвоєння навчального матеріалу, управлінська, зворотнього зв'язку, забезпечення неперервності освіти) та низка функцій, спеціально орієнтованих на становлення особистості майбутнього фахівця. На підставі аналізу результатів їх реалізації й має здійснюватися самоаналіз викладача з точки зору достатності та ефективності організованої

ним самостійної роботи студента. Зокрема маємо такі параметри самоаналізу викладача щодо проектування окремих модулів самостійної роботи:

1. **Тематичної приналежності:** чи відповідає зміст завдання певній темі. У випадку, наприклад, міжпредметних завдань приналежність має визначатися щодо конкретних тем різних дисциплін, а узагальнювальні вправи мають відбивати зміст низки тем з одного предмета.

2. **Цільової визначеності:** чи наявні конкретні цілі (дидактичні, виховні, розвивальні) модуля самостійної роботи, наскільки вони відповідають цілям вивчення навчальної дисципліни та поточному етапу засвоєння матеріалу.

3. **Цілісного забезпечення процесу навчання:** чи утворюється структурна цілісність процесу засвоєння навчального матеріалу в результаті сукупності аудиторної та самостійної форм роботи студентів.

4. **Якісного засвоєння навчального матеріалу:** наскільки рівень засвоєння студентами навчального матеріалу досягнутий (буде досягнутий) у результаті виконання завдань самостійної роботи та відповідає очікуванням викладача, логіці навчального процесу і вимогам навчальної програми.

5. **Активізації діяльності студентів:** чи відповідає зміст самостійної роботи професійним потребам майбутнього юриста у самореалізації й загального розвитку.

6. **Забезпеченості зворотнього зв'язку:** чи реалізується потреба викладача у поточному та підсумковому контролі виконання студентом самостійної роботи, якою мірою може розраховувати студент на допомогу викладача у разі виникнення певних труднощів, чи відповідає характер комунікації засадам професійного (юридичного) спілкування студента.

7. **Відповідності загальному процесу підготовки:** чи відповідає безпосередня самостійна навчальна діяльність студента логіці навчального процесу у вищому навчальному закладі взагалі, його цілям та завданням підготовки юриста. Як враховано та використано базові знання та уміння, чи будуть використані набуті знання й уміння при вивченні інших тем, навчальних дисциплін та у професійній діяльності юриста.

8. Урахування індивідуальних та типологічних особливостей студентів: чи враховано вікові особливості студентів, їхній досвід навчання у вищому закладі освіти, досвід професійної діяльності, загальний рівень розвитку, зони актуального розвитку; якою мірою оптимально знайдено форми виконання завдань (індивідуальна, групова) або їх види (написання проектів, підготовка доповідей, робота з Інтернет-ресурсом та ін.) тощо. Чи зорієнтовані завдання для самостійної роботи на розвиток, у першу чергу, розумової діяльності студента? Як враховано при доборі завдань те, що їх мають виконувати як сильні, так і слабкі студенти? Чи відповідає добір завдань особливостям юридичної професії. Чи використано всі можливості наближення змісту завдань до змісту діяльності юриста.

9. Методичної забезпеченості: були або ні створені достатні умови для виконання студентами запропонованих завдань з точки зору організації їхньої самостійної навчальної роботи, наявності для цього необхідного теоретичного матеріалу або чітких посилань на певні джерела, необхідні для виконання вправ, прикладів, критеріїв оцінки отриманих результатів тощо. Чи реалізовано організацію пізнавальної діяльності студента в спосіб, що відповідає типовим ситуаціям професійної діяльності юриста.

Педагогічний самоаналіз забезпечення ефективності організації самостійної діяльності студентів передбачає рефлексивні роздуми викладача стосовно проекту кожного модуля самостійної роботи як при плануванні завдань, так і після їх виконання студентами. Виявлені недоліки в проектуванні передбачають редагування змісту і кількості завдань, зміни цільового призначення вправ, корекції методичного забезпечення.

Висновки щодо наукових результатів проведеного дослідження полягають у тому, що під час розгляду наведених принципів визначено структурні та процесуальні особливості педагогічної діяльності при здійсненні управління самостійною роботою студентів юридичних спеціальностей. Зазначені принципи стосуються саме функціональної діяльності педагога і регламентують створення ним змістовно орієнтованого на професію юриста

методичного супроводу самостійної роботи студентів, організацію зворотнього зв'язку між викладачем і студентами та проведення педагогічного самоаналізу. Перспектива подальших розвідок у цьому напрямі дослідження полягає в розробці переліку та змісту етапів проектування самостійної навчальної діяльності студентів як основи педагогічного управління.

Література

1. Жуков А.Е. Организация самостоятельной работы студентов в высшей школе. Дидактические средства, технологии, программы: [монография] / А.Е. Жуков, А.В. Симоненко. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004, – 220 с.
2. Малихін О.В. Теоретико-методологічні засади організації самостійної навчальної діяльності студентів вищих навчальних закладів : дис. д-ра пед. наук: спец. 13.00.09 / О.В. Малихін; Криворізь. держ. пед. ун-т. – Кривий ріг, 2009. – 504 с.
3. Зубра А.С. Культура умственного труда студента : пособие для студентов высших учебных заведений / А.С. Зубра. – Минск: Дикта, 2006. – 228 с.
4. Кучерявий А.О. Функціональні характеристики самостійної роботи майбутніх юристів у контексті управління самостійною навчальною діяльністю студентів / А.О. Кучерявий // Наукові праці Донецького національного технічного університету. – 2012. – Вип. 11. – С. 95-98.
5. Кучерявий А.О., Балко М.В. Основи самостійної навчальної діяльності : навч. посіб. / А.О. Кучерявий, М.В. Балко. – Донецьк: ДЮІ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2010. – 204 с.
6. Солдатенко М.М. Теорія і практика самостійної пізнавальної діяльності: [монографія] / М.М. Солдатенко. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2006. – 198 с.